

Operation
Kvinnofrid

www.operationkvinnofrid.nu

Aktionsplan

mot hedersvåld i Stockholms län –

en myndighetsgemensam satsning 2009-2010

Innehåll

Sammanfattning	3
Bakgrund	6
Hedersrelaterat våld och förtryck	6
Kommunerna.....	7
Landstinget.....	12
Polisen	14
Operation Kvinnofrids samverkansplattform för arbete mot våld i nära relation.....	16
Insatser 2009-2010	17
Förebyggande insatser	17
Akut stöd – Hedershus.....	24
Långsiktigt stöd	28
Litteratur och referenser:	31

Version 2, reviderad 2010-01-20

Sammanfattning

Under 2009 och 2010 har styrgruppen för Operation Kvinnofrid beslutat att fokusera på problematiken kring hedersrelaterat våld. Anledningen är att det finns stora brister hos myndigheterna avseende hur flickor, pojkar, kvinnor och män som är utsatta för hedersrelaterat våld får stöd. Det visar både den kartläggning som Stockholm stad gjort 2009 samt Länsstyrelsens kartläggning och tillsyn av socialtjänstens arbete med kvinnofridsfrågor 2008. Det behövs kunskap, metoder och förbättrad samverkan för att stärka stödet till de utsatta. Operation Kvinnofrids styrgrupp gav därför i uppdrag till en beredningsgrupp¹ att ta fram en aktionsplan för myndighetsgemensamma insatser mot hedersbrotten 2009-2010. Planen antogs av styrgruppen i juni 2009.

Aktionsplanen innehåller insatser på följande områden: förebyggande arbete, akuta insatser/hedershus samt lång-siktigt stöd. Planen ger först en kort överblick över vad de olika myndigheterna bedriver för arbete avseende hedersproblematik och vilka brister som finns idag. En viktig fråga är att socialtjänsten saknar metoder för att upptäcka utsatta för hedersrelaterat våld. Det behövs systematik och enhetlighet i arbetet över länet. Det är något som polisen däremot har. Polisens utvecklingsområde är att verka för att de strategier och utbildningsinsatser som genomförs får genomslag i det praktiska polisarbetet. För vårdens del är det framförallt resurser till psykiatrins lokala mottagningar som behövs för att psykiatrin tillsammans med andra aktörer ska kunna ge ett långsiktigt stöd till de utsatta.

I aktionsplanen presenteras åtta insatser:

Attitydpåverkan bland ungdomar i skolor, information till vuxna professionella samt chefer och beslutsfattare

Den första insatsen handlar om attitydpåverkan och kompetensutveckling för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Under 2009 kommer Projekt Alina och Josef möta 800 ungdomar och 650 yrkesverksamma inom skola, socialtjänst och fritid med mera. Operation Kvinnofrid har även beslutat att bjuda in rektorer, chefer och beslutsfattare inom socialförvaltning, utbildningsförvaltning och nämndpolitiker till en utbildning och diskussion utifrån Alina och Josef-konceptet.

¹ I beredningsgruppen ingår representanter från de olika myndigheterna. Sammankallas av Länsstyrelsen. Se förteckning på sista sidan i aktionsplanen.

Operation Kvinnofrid ställer sig även bakom en bred förebyggande satsning 2010 som ska nå ett flertal yrkesverksamma och personer från frivilligorganisationer i kommuner och stadsdelar i Stockholm län.

Samhällsinformation för nyanlända och Salaam

Sedan hösten 2008 pågår ett utvecklingsprojekt mellan berörda myndigheter kring introduktion för nyanlända. Målgrupp är personer som fått uppehållstillstånd och genomgår introduktionsprogram i en kommun, samt deras anhöriga. Ett av utbildningsblocken, Salaam, i den gemensamma regionala samhällsinformationen ska innehålla en del i vilket lagar, regler och möjligheter till stöd avseende föräldraskap, våld i nära relation och hedersvåld berörs. Operation Kvinnofrids styrgrupp har beslutat att ställa sig bakom att en gemensam modell till introduktionsprogram tas fram för länet i vilket modul Salaam ingår.

Utbildning av socialtjänsten

Målet är att 250 socialsekreterare från samtliga kommuner och stadsdelar ska utbildas i hedersrelaterat våld och i metodstödet *"Riskbedömningar i ärenden med hedersrelaterat våld"* per december 2010. Operation Kvinnofrids styrgrupp ställer sig bakom denna utbildningssatsning och medverkar till att målet nås genom att i relevanta organisationer föra ut information om metodstödet och utbildningen för socialsekreterare.

Vidare ställer sig Operation Kvinnofrid bakom ett utvecklingsarbete som Länsstyrelsen inleder under hösten 2009 i samverkan med någon kommun/stadsdelsförvaltning (sdf) för att ta fram ett metodstöd som fungerar även vid ärenden med utsatta över 18 år.

Samverkansutbildning

I syfte att underlätta hanteringen av ärenden om rör hedersrelaterat förtryck och våld har beslut tagits om en samverkansutbildning riktad till socialtjänsten, polisen, skolan och vården. Insatsen innebär att Operation Kvinnofrid arrangerar en samverkansutbildning hösten 2010 i samband med att hedershuset lanseras.

Hedershus

Förslaget innebär att bygga upp en länsövergripande mottagning för personer utsatta för hedersvåld. Hedershuset ska finnas både virtuellt och på en fysisk plats centralt i Stockholms län. Det ska också fungera som ett stöd för linjens arbete lokalt. Vid hedershuset ska socionomer, polis och barnmorska finnas på plats hela tiden medan åklagare och psykiatri ska kunna ansluta till samråd eller vid behov. Socionomerna vid hedershuset ska fungera som dörröppnare till myndighetsstöd för de utsatta och snabbt slussa vidare till respektive socialtjänst i respektive kommun/sdf. Hedershuset ska inte innehålla boende eller behandling på plats. Däremot ska det finnas upparbetade

kontakter med både myndigheter och frivilligorganisationer för snabb tillgång till skyddat boende eller andra stöd vid behov.

Operation kvinnofrid har beslutat om att verka för att ett hedershus ska startas hösten 2010. En utredare/projektledare bör därför tillsättas för att arbeta fram ett samverkansavtal som bland annat ska reglera huvudmannaskap, vilka myndigheter som ska kopplas till hedershuset samt finansiering av verksamheten.

Skyddade boendens långsiktiga ekonomiska lösning

Insatsen innebär att Operation Kvinnofrid under hösten 2009 tar initiativ till en eller flera diskussioner med kommunrepresentanter och frivilligorganisationer för att hitta en långsiktig finansiering för de skyddade boendena. Därutöver bör en gemensam modell för uppföljning och kvalitetssäkring diskuteras samt förslag till formulering av avtal mellan socialtjänst och frivilligorganisationer för att underlätta vid snabba placeringar.

Metodkonferens för utveckling arbetet mot hela familjen och släkten

Operation Kvinnofrids styrgrupp har beslutat att ställa sig bakom inbjudan till en nationell arbetskonferens i januari/februari 2010 för arbete med familjer och släkt som lever i hedersrelaterade och kvinnoförtryckande traditioner. Syftet med konferensen är att underlätta för olika aktörer att ta del av metoder samt diskutera tillämpning av dessa inom olika verksamhetsområden.

Utveckla ett bättre psykosocialt stöd

Operation Kvinnofrids styrgrupp har beslutat att ställa sig bakom att myndigheterna ska kalla till samrådsmöten eller motsvarande med inblandade aktörer med syfte att hitta ett långsiktigt stöd till den våldsutsatte utifrån dennes behov. Personer utsatta för hedersrelaterat våld ska prioriteras inom respektive myndighet. För att få en uppfattning över hur det långsiktiga stödet fungerar ska Länsstyrelsen under 2010 göra en kartläggning/stickprov i ett antal kommuner och sdf och sedan redovisa resultatet till Operation Kvinnofrids styrgrupp. Både problem och möjligheter ska lyftas fram.

Bakgrund

Operation Kvinnofrid är en plattform för samverkan och samordning mellan myndigheter av frågor som rör våld i nära relation i Stockholms län. I Operation Kvinnofrids styrgrupp² sitter länspolismästare, finanslandstingsråd, en politikerrepresentant för Kommunförbundet i Stockholms län och socialborgarrådet i Stockholms stad. Landshövdingen är ordförande för gruppen.

Operation Kvinnofrids uppgift är att driva fram förebyggande insatser och utveckling av stöd till kvinnor och flickor utsatta för mäns våld. Mäns våld mot närstående är ett omfattande problem och ett av de allvarligaste uttrycken för ojämställdhet i samhället.

Under 2009 och 2010 har styrgruppen för Operation Kvinnofrid beslutat att fokusera på problematiken kring hedersrelaterat våld. Anledningen är att det finns stora brister hos myndigheterna avseende hur flickor, pojkar, kvinnor och män som är utsatta för hedersrelaterat våld får stöd. Det visar flera nyligen genomförda kartläggningar, nationella seminarier och tillsynsresultat. Operation Kvinnofrids styrgrupp gav därför i uppdrag till en beredningsgrupp³ att ta fram en aktionsplan för myndighetsgemensamma insatser mot hedersvåld 2009-2010. Planen ska innehålla insatser på följande områden: förebyggande arbete, akuta insatser/hedershus samt långsiktigt stöd.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Hot, tvång, våld och mord i hederns namn är en del av mäns våld mot kvinnor och förekommer bland slutna grupper och familjesystem med ett gruppcentrerat skamtänkande⁴. I centrum för hedersvåld och förtryck står kvinnans liv, sexualitet och underkastelse till familjens/släktens intressen och behov. Bakom hedersvåldet ligger alltid ett kollektivt tryck om att bestraffning måste ske för hederns återupprättande och därmed kollektivets sociala och fysiska överlevnad. Förövarna anser sig tvungna att använda våld och förtryck för att rädda sin egen och familjens anseende. Det är i störst utsträckning flickor och unga kvinnor som utsätts, men även pojkar drabbas.

² Landshövding Per Unckel, länspolismästare Carin Götblad, finanslandstingsråd Catharina Elmsäter-Svärd (m), socialborgarråd Ulf Kristersson (m) samt representant för KSL Katarina Berggren (s)

³ I beredningsgruppen ingår representanter från de olika myndigheterna. Sammanfattas av Länsstyrelsen. Se förteckning på sista sidan i aktionsplanen.

⁴ Länsstyrelsen Östergötland, Om våld i hederns namn 2008 (Första upplagan 2004)

Omfattning

I alla former av mäns våld mot kvinnor i nära relationer är mörkertalet stort. När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck får man uppskatta mörkertalet ännu högre pga. merparten av de utsatta är barn och ungdomar som lever under stark kontroll och i starkt socialt, känslomässigt och ekonomiskt beroende av sin familj.

Studien ”*Hedersrelaterat förtryck och våld i Stockholms stad 2009*”⁵ omfattar bland annat en enkätundersökning gjord på 2300 elever i årskurs nio i 18 kommunala skolor och 18 fristående skolor i Stockholm stad våren 2008 samt en aktstudie av LVU-domar. Båda dessa är genomförda av professor Astrid Schlytter vid Stockholms universitet (*Oskuld och heder*)⁶. Studien visar att 23 procent av de tillfrågade flickorna uppger att de inte får lov att ha ett förhållande med en jämnårig pojke och att de inte får ha sexuella relationer innan äktenskapet. 16 procent lever under familjenormer vars mål är att starkt kontrollera flickornas sexualitet. 7 procent av flickorna och 3 procent av pojkarna uppger att de dessutom lever med kränkningar och våld och begränsningar både i skolan och på sin fritid.

Kommunerna

Socialtjänsten saknar metoder för att upptäcka utsatta för hedersbrott. Länsstyrelsens kartläggning av socialtjänstens arbete med kvinnor som utsatts för våld i nära relation och barn som bevittnat våld under våren 2008 visar på kompetensbrister både bland ledning och personal när det gäller hedersrelaterat våld⁷. Cirka 60 procent uppgav att det inte finns tillräckligt med insatser att erbjuda när det gäller hedersrelaterat våld. I sju kommuner/stadsdelar hade stor del av personalen fått utbildning om hedersrelaterat våld. I knappt hälften av kommunerna/ stadsdelarna hade endast vissa personer fått utbildning. Inom äldre- och funktionshindersområdet hade i stort sett ingen utbildning om hedersrelaterat våld genomförts.

Hösten 2008 genomfördes tillsyn av nio kommuner och stadsdelar i länet inom ramen för den nationella kvinnofridstillsynen⁸. Frågan om hedersrelaterat våld, ingick som en del av de av regeringen utpekade särskilt utsatta

5 Beställd av Sthlm stad i samarbete med institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet. Kickis Åhré Ålgamo, Stockholms stad har varit projektledare för kartläggningen. Enkätstudien och aktstudien är gjorda av Astrid Schlytter vid institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.

6 Oskuld och heder En undersökning av flickor och pojkar som lever under hedersrelaterad kontroll i Stockholms stad – omfattning och karaktär, mars 2009 Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete Astrid Schlytter, Sara Högdin, Mariet Ghadimi, Åsa Backlund och Devin Rexvid

7 Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor. Kartläggning i Stockholms län av socialtjänstens stöd till våldsutsatta flickor, kvinnor och barn som bevittnat våld, våren 2008. Dnr 7001-2008-8652

8 Regeringsbeslut 2007 om förstärkt tillsyn av socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld till samtliga länsstyrelser. Samordnades av Socialstyrelsen. Rapport från SoS ska vara klar i december 2009.

grupperna⁹. Några kommuner bekräftade vid tillsynen att de inte arbetar med hedersrelaterat våld eftersom de enligt uppgift inte har problem med detta. Andra kommuner, till exempel Järfälla och Huddinge har byggt upp nätverk och handläggarsöd särskilt för hedersrelaterat våld. I Rinkeby-Kista ingår problematiken naturligt i kvinnofridsteamets arbetssätt. Det framgår dock av tillsynen att, när det gäller ärenden där hedersrelaterat våld ingår, finns det mer samverkan över förvaltningsgränser, mellan kommuner, stadsdelar och ideella organisationer än inom andra delar av kvinnofridsarbetet.

Ett problem som lyfts vid tillsynen är att vuxna kvinnor som lever i hederskulturer inte alltid blir trodda av handläggare som på grund av bristande kunskaper inte förstår att även vuxna kvinnor kan leva under hedersförtryck. Likaså har några kommuner/stadsdelar påpekat att det kan finnas risker när det gäller personer med funktionsnedsättningar som lever i miljöer där hedersrelaterat våld kan förekomma och som har sitt stöd av anhöriga till exempel genom anhöriganställning.

I Stockholm stads kartläggning *"Hedersrelaterat förtryck och våld i Stockholms stad 2009"* ingår en aktstudie av domar och utredningar i ärenden där socialtjänsten bedömt att en person under 18 år behöver vård utanför hemmet på grund av brister i hemförhållandena. Undersökningen omfattar både flickor och pojkar mellan 13 och 19 år. Nio av totalt 17 omhändertagna flickor hade utsatts för hedersrelaterade begränsningar eller våld. En av elva pojkar hade utsatts för liknande begränsningar och/eller våld. Men trots att varannan LVU-beslutad flicka hade en bakomliggande hedersproblematik var grunden för LVU-beslutet oftast någonting annat. Detta vittnar om bristande kunskap inom socialtjänsten när det kommer till frågor om hedersrelaterat förtryck och våld.

En nationell enkätstudie till kommuner, landsting och regioner som publicerades av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) 2009, visar att kvinnofridsfrågor finns på agendan i större utsträckning än tidigare. Det finns dock flera förbättringsområden, bland annat bör man prioritera målgrupperna barn och unga som upplever våld i nära relationer, samt kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld. Kontinuerlig utbildning av chefer och medarbetare, samt ekonomisk uppföljning av kvinnofridsarbetet pekas ut som förbättringsområden, liksom ett mera generellt jämställdhetsarbete, för att förhindra att våld uppstår¹⁰.

⁹ Kvinnor med missbruksproblematik, kvinnor med funktionsnedsättning, kvinnor med annan etnisk bakgrund, äldre kvinnor, flickor och kvinnor som lever med hedersrelaterat våld eller tryck samt personer i samkönade relationer.

¹⁰ Utveckling pågår. En kartläggning av kvinnofridsarbetet i kommuner, landsting och regioner, SKL 2009

Systematik och enhetlighet hos socialtjänsten behövs

Dessa undersökningar visar att kommunerna behöver öka sin kunskap avseende hedersrelaterade våld och förtryck och skapa tydliga rutiner/riktlinjer för målgruppen. Delar av socialtjänstens personal behöver få fördjupad kunskap inom området för att kunna bedöma risker för upprepat våld och för att kunna bedöma allvarlighetsgraden. Vidare behöver utredningarna bättre fokusera på hur våldet påverkar den drabbade psykiskt och fysiskt och vilka insatser som skulle kunna göra en skillnad. Det innebär att utredningarna behöver förbättras. För att kunna utreda minderåriga har socialtjänsten hjälp av BBIC¹¹, som för närvarande implementeras på många håll i länet. Under insatser på sidan 21 beskrivs ett metodstöd som kan användas som ett komplement till BBIC vid utredning av barn som lever/misstänks leva under hedersrelaterat våld.

Skyddat boende

Länsstyrelserna i Skåne, Västra Götaland och Stockholm har på uppdrag av regeringen sedan 2006 arbetat för att främja och stödja utvecklingen av skyddat boende. Uppdraget gäller för ungdomar utsatta för hedersrelaterat våld över hela landet. Länsstyrelserna har bland annat fördelat utvecklingsmedel för detta. Målet har varit tillgång till 150-200 platser i landet vilket också uppnåtts.

I Stockholms län finns nu 69 platser för hedersvåldsutsatta ungdomar i skyddade boenden och stödboenden. Merparten av boendena drivs av frivilligorganisationer. Kompetensen är dock ojämn. I de boenden som drivs av frivilligorganisationer är dessutom resurserna klart otillräckliga för att kunna tillhandahålla stödet fullt ut.

I det nationella samrådet om utveckling av skyddat boende som genomfördes av Länsstyrelsen i Stockholms län 2008¹², framkom att frivilliga organisationer får ta ett allt för stort ansvar i arbetet med målgruppen. Det är därför mycket viktigt att tydliggöra socialtjänstens ansvar i att utreda och bedöma varje ungdoms särskilda behov, besluta om en placering som matchar dessa behov samt följa den placerade ungdomen under hela vistelsen i det skyddade boendet och under utslussningen därifrån.

Få av de skyddade boendena är HVB-hem¹³, som står under tillsyn från Länsstyrelsen. Det faktum att det saknas en tillsynsmyndighet som har insyn i de frivilliga verksamheterna gör det extra viktigt att socialtjänsten inför placeringen upprättar avtal som säkerställer socialtjänstens möjlighet att följa upp placeringen och leva upp till sitt ansvar enligt socialtjänstlagen.

¹¹ BBIC, Barns behov i centrum är ett system för utredning, planering och uppföljning av socialtjänstens bistånd till barn upp till 18 år som alla kommuner i landet kan få tillgång till, Socialstyrelsen

¹² Länsstyrelsen i Stockholms län ”Skyddat boende för personer som utsätts för hedersvåld” Dokumentation från nationellt samråd i Sthlm, april 2008

¹³ Hem för vård eller boende, SoL Kap. 6 och 7

Utöver det behövs resurser och stöd för kvalitetssäkring i samtliga boenden. På sidan 22 diskuteras förslag för att arbeta vidare med frågor runt finansiering, avtal och kvalitetssäkring.

Skolan är en viktig arena

Skolan är en viktig aktör i arbetet mot hedersrelaterat våld. Det är ofta skolpersonal som först får vetskap om att en flicka utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Dessutom har skolans personal en uppgift i det förebyggande arbetet mot hedersvåldet med att påverka ungdomars attityder¹⁴. Enkätstudien Ung 08¹⁵ visar att över en tiondel av pojkarna och flickorna har restriktioner när det gäller skolan och svarar att de sällan eller aldrig får delta i vissa skolämnen. Vanligast för både pojkar och flickor är att de inte får delta i simundervisning, idrott samt sex- och samlevnadsundervisning. Utöver detta har ungdomar i hederssammanhang restriktioner när det gäller deltagande i skolresa över dagen, studiebesök och praktik. Det vanligaste bland både flickor och pojkar som omfattats av undersökningen är att de sällan eller aldrig tillåts delta i skolresa som inkluderar övernattning samt fester som anordnas av skolan.

Ytterligare kompetenssatsningar till skolpersonal behövs

Stockholms stads kartläggning bekräftar således att skolan har en mycket viktig funktion i att upptäcka de ungdomar som lever i och begränsas av ett hederssammanhang. Men många inom skolans värld vet inte hur de ska arbeta med frågan. De efterfrågar kompetensutveckling och förebyggande metoder. Detta samtidigt som ungdomar från hederskulturer visar tydligt att de har behov av att diskutera med vuxna, då många inte kan prata om kraven från familjerna och hedersnormer hemma.

Länsstyrelsen beviljat stöd till kompetensutveckling för skolan och elevvårdspersonal och för ungdomsmottagningarnas insatser i skolan till ex till ungdomsmottagningen i Rågsved (2005-2008) och till gymnasie- och grundskolekuratorer i Sthlm stad (2006-2008). I flera andra kommuner har skolpersonal ingått i olika kompetens och metodutvecklingssatsningar som kommunerna genomför. Med det är långt ifrån tillräckligt. Satsningarna håller på att dokumenteras för att inspirera flera skolläringar till liknande insatser.

Skolborgarrådet i Stockholm har under våren 2009 gett utbildningsförvaltningen i Stockholms stad i uppdrag att se över skolans rutiner när det gäller frånvaro. Därutöver redovisas en insats på sid 18 om en omfattande attitydpåverkande satsning för skolelever och professionella vuxna.

¹⁴ Länsstyrelsens faktablad om skolans arbete mot hedersrelaterat våld 2005

¹⁵ Oskuld och heder En undersökning av flickor och pojkar som lever under hedersrelaterad kontroll i Stockholms stad – omfattning och karaktär, mars 2009 Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete Astrid Schlytter, Sara Högdin, Mariet Ghadimi, Åsa Backlund och Devin Rexvid

Samhällsinformation för nyanlända flyktingar

De flesta kommuner bedriver samhällsinformation för nyanlända flyktingar i någon form. Det visar en kartläggning som Länsstyrelsen genomförde hösten 2008 inom ramen för projekt Salaam¹⁶. Syftet var att ta reda på om jämställdhet, mänskliga rättigheter och synen på hedersfrågor ingick i kommunernas samhällsinformation för nyanlända flyktingar. De flesta kommuner informerar om den svenska synen och lagstiftningen i någon form – oftast ”vid behov” och i individuella samtal. De som hade organiserade informationsträffar ägnade i regel en träff åt ämnesområdet. Samtidig har några kommuner föräldraträffar och studiecirkelar i ämnet, till exempel Sigtuna, Vällingby och Sundbyberg.

Information om kvinnofrid och kvinnojourer förekommer dock inte på organiserade informationsträffar, utan ges individuellt i förekommande fall. Nästan samtliga kommuner anmälde intresse för kompetenshöjning och utbildning om detta erbjuds.

Det pågår i övrigt ett stort antal gemensamma utvecklingsprojekt för att förbättra flyktingmottagningen genom ökad samverkan och effektivare resursutnyttjande. Detta sker inom ramen för Länsstyrelsens regeringsuppdrag och Kommunförbundet Stockholms Läns uppdrag av företrädarna för medlemskommunerna att hitta nya samverkansformer på integrationsområdet.

Beskrivning av projekt Salaam och insats till gemensam modell för introduktionsprogram beskrivs på sidan 19 i kapitlet om insatser.

Gemensam strategi för jämställdhet i Stockholms län

Jämställdhet är en förutsättning för kvinnofrid, och ett aktivt jämställdhetsarbete på samhällets alla nivåer bidrar till att förebygga och förhindra våld. Det kan handla om att förändra normer kring maskulinitet, makt och våld. Det kan också handla om att integrera jämställdhetsperspektivet i alla beslut som fattas och åtgärder som vidtas i en kommuns förskolor och skolor, socialtjänst, fritidsverksamheter med mera. Det är dock mera sällan som direkta kopplingar görs mellan det förebyggande, breda jämställdhetsarbetet som syftar till lika villkor i samhällslivet och lika bemötande för flickor och pojkar, och de brott i hederns namn som främst flickor men även pojkar utsätts för. En tydligare koppling och medvetenhet skulle kunna integreras i de utbildningssatsningar som beskrivs i kapitlet om insatser. De regionala parterna - Länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholms läns landsting, Regionplanekontoret samt Kommunförbundet Stockholms län, har tagit fram en gemensam strategi för jämställdhetsarbetet¹⁷. Strategin stöder även kvinno-

¹⁶ Projekt vid Länsstyrelsen under 2008-2009 som syftar till att integrera information/samtal om lagar, regler och möjligheter till stöd avseende föräldrastöd, våld i nära relation och hedersvåld i samhällsintroduktionen för nyanlända flyktingar.

¹⁷ Regional strategi för jämställdhet i Stockholms län 2008-2013, Länsstyrelsen, Regionplanekontoret samt Kommunförbundet Stockholms län 2008

fridsarbetet eftersom mäns våld mot kvinnor och barn ses som ett av flera hinder för den regionala utvecklingen. Strategin borde utgöra en drivkraft för ett mera aktivt jämställdhetsarbete inom berörda myndigheter och kommuner.

Landstinget

Landstinget har ett vägledande handlingsprogram för omhändertagande av våldsutsatta kvinnor

Den största andelen våldsutsatta kvinnor och flickor som söker sig till hälso- och sjukvården, kommer till primärvården utan att de verkliga orsakerna till skador och andra tillstånd upptäcks. Handlingsprogrammet *Omhändertagande av våldsutsatta kvinnor*¹⁸ är därför avsett att vara ett stöd och en vägledning för alla verksamheter inom Stockholms läns landsting vid utförandet av rutiner för omhändertagande av våldsutsatta kvinnor och deras barn i hälso- och sjukvården. För att implementera handlingsprogrammet genomförs basutbildningar kring våld i nära relationer där ämnet hedersrelaterat våld och förtryck ingår som en fördjupningsdel.

Kunskapsnivån runt hedersrelaterade brott är ojämn inom hälso- och sjukvården. Ibland har man svårt att uppfatta att hedersrelaterat våld är aktuellt i enskilda ärenden, vilket kan bero på bristande kunskaper och att man inte ställer frågor kring detta utan ser det som sociala problem. Hälso- och sjukvården saknar ibland också insikt i vilken roll de har att spela i sammanhanget och hänvisar i stället till socialtjänsten som har totalansvar.

Ansvar för att upptäcka hedersrelaterade brott samt att ha ett psykosocialt förhållningssätt gäller alla yrkeskategorier inom hälso- och sjukvården men beställaravtalen har i dagsläget ingen skrivning om att utförarna ska ha kunskap inom området. Betydelsen av att samverka på lokal nivå är ett återkommande tema i den grundkunskap som förmedlas vid varje utbildningstillfälle, vilket är oerhört centralt även när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck.

Primärvården

Grundutbildningar pågår sedan 2007 som ett led i implementeringen av handlingsprogrammet *Omhändertagande av våldsutsatta kvinnor*. Primärvården utgör ”första linjens psykiatri” det vill säga psykiatrisk kompetens i närsjukvården och är remitterande instans till kuratorerna i kommunens psykosociala team. Hänvisning sker även ofta till exempelvis familjerådgivning i kommunal eller kyrklig regi, till annan specialistvård eller till extern psykoterapi. Kompetensutveckling i ämnet hedersrelaterat våld och förtryck kommer att ske i anslutning till påbyggnadsutbildningar för berörda verksamheter.

¹⁸ Från 2005, uppdaterad 2008

Ungdomsmottagningarna

Personalen på de flesta ungdomsmottagningarna har fått en grundläggande kunskap i ämnet och formulerat metoder för sitt arbete med hedersvåldutsatta ungdomar och för förebyggande insatser genom en särskild satsning som Länsstyrelsen genomförde 2005-2006¹⁹. Arbetet i nuläget fokuserar på att fortsätta diskussionen kring hur man skapar fungerande rutiner i verksamheterna för unga utsatta för hedersbrott.

Barn- och ungdomspsykiatri

Idag finns ingen särskild policy eller riktlinjer inom BUP för bemötande av barn och unga som drabbats av hedersbrott och generellt är kunskapsnivån kring dessa frågor inte tillräcklig. Hedersfrågor anses ytterst sällan vara på agendan och det ligger till viss del i problematikens natur att dessa föräldrar sällan vänder sig till BUP för råd, behandling etcetera. Detta medför att behandlare sällan konfronteras med dessa frågor. Om barnen/ungdomarna kommer till BUP till synes av andra skäl i första hand finns risken att man inte som personal upptäcker hedersrelaterade omständigheter när rutiner för att ställa frågor kring detta saknas. Tilläggas bör att BUP insatser finns med i Barncentrums samverkansarbete, där man idag möter barn utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

BUP Bågen erbjuder behandling för barn som upplevt våld i familjen eller när det finns uppgifter om detta. Bågen har nyligen fått i uppdrag att formulera en policy utifrån handlingsprogrammet. På Bågen möter man hedersrelaterade problem relativt regelbundet. Erfarenheterna hittills är att själva behandlingen inte behöver specialanpassas i någon större mån. Arbeta med dessa barn, ungdomar och familjer ställer samma krav på kunskaper om skydd, trauma och kulturkompetens som att arbeta barn som på andra sätt drabbats av våld i familjen på andra sätt.

Vuxenpsykiatri

För psykiatriens del är kunskap om hur målgruppens psykiska hälsa påverkas en förutsättning för ett adekvat och professionellt omhändertagande. Hela livssituationen påverkas av att man tvingas leva med hedersrelaterade begränsningar eller då man lever skyddad och är separerad från sin familj. De lokala mottagningarna kan erbjuda ett långsiktigt stöd och bör förstärkas med utbildning samt personalmässiga och ekonomiska resurser för att klara av detta.

Transkulturellt Centrum (TC) är Stockholms läns landstings kunskapscentrum i transkulturell psykiatri, asyl- och flyktingsjukvård samt tandvård för asylsökande och så kallade papperslösa och utgör ett viktigt nav i arbetet. TC erbjuder utbildning, konsultation, handledning och metodutveckling för hälso- och sjukvårdspersonal inom SLL exempelvis kring hedersrelaterat

¹⁹ Rapport 2006:28 "Ungdomsmottagningarnas arbete mot hedersrelaterat våld" Länsstyrelsen i Stockholms län

våld. I samverkan med Länsstyrelsen har TC genomfört en praktiskt och teoretiskt metodutbildning kring arbete mot hedersrelaterat våld för personal inom vuxenpsykiatri, barn och ungdomspsykiatri, elevhälsan, ungdomsmottagningar, kvinnokliniker och primärvården under 2008-2009.

Övriga resurser

På redaktionen för VISS.nu²⁰ håller man på att ta fram material kring ämnet. En dialog pågår även med Vårdguiden på Internet angående skapandet av information kring hedersrelaterat våld och förtryck.

Mödomshinnan²¹

Ungdomsmottagningar, sjukhusens sex- och samlevnadsmottagningar (Sesam), vårdcentraler, barnmorskemottagningar, mödravårdscentraler, gynekologmottagningar kommer i kontakt med flickors frågeställningar, oro och rädsla kring sin sexualitet och den så kallade hederskoden. Mytbildningen om mödomshinnan, så kallade "oskuldsintyg" och företeelsen att av kulturella skäl genomföra genitala operationer på unga kvinnor för att garantera blödning vid första samlaget har länge debatterats och är ett område där man inte kommit fram till någon samsyn inom hälso- och sjukvården. Icke medicinska ingrepp i kvinnliga könsorgan är i princip förbjudet genom lagen mot könsstympning (1982:316), men generella riktlinjer saknas för kirurgiska ingrepp vad gäller den så kallade mödomshinnan.

Lafa, enheten för sexualitet och hälsa inom Stockholms läns landsting, har vid flertalet tillfällen behandlat frågor om unga kvinnors sexualitet i "hederskontext" på metodseminarier och utbildningar. År 2004 genomförde Stockholms Läns Landstings SESAM -enheter i samarbete med Lafa seminarier riktade till länets ungdomsmottagningar i syfte att minska efterfrågan på kirurgiska ingrepp. Man tog fram riktlinjer *Omhändertagande av kvinnor med oskuldsproblematik* som nu är under ombearbetning. Under hösten 2009 kommer den etikarbetsgrupp inom Svensk Förening för Obstetrik och Gynekologi som arbetar med frågan att komma med en ny version av riktlinjerna.

Polisen

Polisens kunskap om hedersbrott blir allt bättre

Kunskapen om brott i nära relationer varierar vid polismyndigheterna. För att driva på utvecklingen har Rikspolisstyrelsen bland annat tagit fram en handbok om brott i nära relationer²². De hedersrelaterade brotten, som är en del av brott i nära relation, prioriteras högt. Poliser över hela landet utbildas för att

²⁰ En informationsbank innehållande medicinsk och administrativ information, i första hand riktad till dem som arbetar inom primärvården

²¹ Slidkrans är ett nytt namn på mödomshinnan som RFSU vill införa för att slopa myten om mödomshinnan

²² Rikspolisstyrelsens arbete har bedrivits i projektform och avslutas 31 december 2009

bli bättre både på att upptäcka och att utreda hedersrelaterad brottslighet. Under 2008 har cirka 250 polisanställda vid Polismyndigheten i Stockholms län utbildats om hedersrelaterad brottslighet. Meningen är att alla anställda ska få del av utbildningen. Rikspolisstyrelsens projekt har också tagit fram en nationell vidareutbildning för utredare av brott i nära relation. För att hålla förhör med barn (vid till exempel brott med hedersmotiv) ställs krav på att förhållsledare ska ha genomgått en sådan vidareutbildning.

Myndighetsgemensam strategi för brott i nära relation

I januari 2008 beslutade Polisen i Stockholm om en myndighetsgemensam strategi för brott i nära relation. Strategin fokuserar på att förbättra polisens bemötande, brottsofferstödjande och utredande verksamhet. Målet är att alla brott i nära relation ska handläggas enhetligt och kompetent. För att säkerställa enhetliga handläggningsrutiner har polismyndigheten utbildat 16 särskilda handledare som med hjälp av tillgängligt utbildningsmaterial och externa föreläsare ska arbeta med kunskapsutveckling i tvärsammansatta grupper.

I ett nästa steg kommer bland annat bemötandesituationen och den första kontakten att uppmärksammas. Särskilt viktigt är det att personalen vid poliskontoren i samband med att en anmälan görs förstår vikten av det första bemötandet och att den kontaktsökande i övrigt får rätt stöd och vägledning. Det kan exempelvis vara fråga om att vägleda besökande till rätt personer såväl inom som utom polismyndigheten.

Polisens bemötande vid första kontakttillfället och vid första förhörstillfället kan vara avgörande för den fortsatta hanteringen av en anmälan om hedersbrott. Polisen måste därför med kraft verka för att de strategier och de utbildningsinsatser som genomförs får genomslag i det praktiska polisarbetet.

Riskbedömningsinstrumentet Patriark

Samtliga polismästardistrikt vid Polismyndigheten i Stockholms län har i dag särskilda brottoffersamordnare med ansvar för information, stöd och skydd till brottsutsatta. Särskilt svårbedömt och omfattande personsäkerhetsarbete hanteras vid polismyndighetens lokala personskyddsenheter. För att förbättra förmågan att identifiera hotade personers behov av skydd vid hedersrelaterat våld pågår vid myndigheten ett arbete med att utveckla ett särskilt riskbedömningsinstrument (Patriark).

Samsyn behövs mellan myndigheterna

Åklagarmyndigheten leder som regel polisens förundersökningar vid brott i nära relation. För att uppnå enhetlig hantering inom rättsväsendet har polisens olika strategier och arbetsmetoder utarbetats i samverkan med åklagarna.

Förundersökningen och det brottsofferstödande arbetet kan beskrivas som två parallella processer inom polisen. I förundersökningen är det som regel åklagarna som ger direktiv och beslutar om olika tvångsåtgärder. Det brottsofferstödande arbetet är polisens ansvar och bygger bland annat på polislagens, och socialtjänstlagens bestämmelser. En person som utsätts för ett hedersrelaterat brott ska oavsett var det sker i polisdistriktet få ett bra bemötande och sin rättighet tillgodosedd. För att uppnå detta självklara mål krävs en gemensam kunskap och ett gemensamt förhållningssätt i hedersrelaterade frågor inom polismyndigheten och över myndighetsgränser.

Operation Kvinnofrids samverkansplattform för arbete mot våld i nära relation

Operation Kvinnofrids ledningsgrupp²³ har under 2008 tagit initiativ till en utredning som ska se över hur samverkan mellan olika aktörer på lokal nivå kan struktureras. Det långsiktiga målet är att olika institutioner i länet gemensamt och effektivt ska förebygga våld i nära relationer, minska lidandet för våldets offer samt tillgodose ett rättssäkert stöd för dessa oavsett var de bor eller i vilka verksamheter de är aktuella. Hedersrelaterat brott ingår som en del i arbetet mot våld i nära relation. Stockholms stad kommer att äga projektet och tillsammans med KSL och en arbetsgrupp med Operation Kvinnofrids aktörer leda arbetet som avrapporteras kontinuerligt till ledningsgruppen.

Målet är att utveckla en strukturerad samverkan på kommunal nivå i länet. Utredningen ska resultera i följande förslag:

- En modell för effektiv lokal samverkan i kvinnofridsfrågor hela länet (på olika nivåer).
- Ett länsgemensamt, uppföljningsbart mål eller indikator (alternativt flera) för samverkan i kvinnofridsfrågor.
- En metod för att implementera/sprida samverkansmodellen i länet där Operation Kvinnofrids roll också ska belysas.

²³ Operation Kvinnofrid har en styrgrupp och en ledningsgrupp. Ledningsgruppen arbetar för samverkan och samordning mellan myndigheterna inom hela fältet våld i nära relation. I ledningsgruppen sitter verksamhetschefer från de olika myndigheterna.

Insatser 2009-2010

I följande kapitel beskrivs en rad insatser för förebyggande arbete, akut stöd/hedershus samt långsiktigt stöd till flickor, pojkar, kvinnor och män som är utsatta för hedersrelaterade brott.

Förebyggande insatser

För att få störst genomslag i det förebyggande arbetet har följande målgrupper prioriteras: barn och unga, personal inom olika skolformer, individ- och familjeomsorgen inom socialtjänsten samt personal som arbetar med flykting-introduktion.

Attitydpåverkan bland ungdomar i skolor och kompetensutveckling till vuxna professionella

"Alina och Josef"

Länsstyrelsen har tillsammans med ett antal aktörer utvecklat ett koncept för attitydpåverkan och kompetensutveckling för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck, projekt "Alina och Josef". Målgruppen är ungdomar och yrkesverksamma inom skola, socialtjänst och fritid med mera. Projektet bygger på visning av en pjäs "Den fjärde månaden" (60 min) med efterföljande dialog. Projektet har fått mycket positiv respons och det finns ett fortsatt stort behov av insatsen i länet. Under 2007 och 2008 har sammanlagt 1500 ungdomar i åk 9 och gymnasiet nåtts av pjäsen samt 2000 yrkesverksamma. Länsstyrelsen avser under 2009 att erbjuda insatsen till flera stadsdelar och kommuner med mål att nå 600 ungdomar och 450 yrkesverksamma. Skolpersonal och andra yrkesverksamma i utvalda kommuner och stadsdelar kommer även att erbjudas stöd för att bygga upp lokala nätverk runt våld i nära relation och hedersproblematik.

Beslutade insatser:

- a) Satsningen "Alina och Josef" utökas till att nå ytterligare 200 ungdomar. Därutöver testas Alina och Josef på SFI elever (nivå 3 och 4) för att utvärdera om det är en lämplig insats för att väcka diskussion och reflektion. Beräknad kostnad för den ytterligare satsningen för 2009 är 140 000 kr och finansieras genom en omprioritering av resurser vid Länsstyrelsen.
- b) En framgångsfaktor för det förebyggande arbetet mot hedersvåld är att involvera och engagera fler chefer och beslutsfattare inom länet. Operation Kvinnofrids styrgrupp har beslutat att bjuda in rektorer, chefer och beslutsfattare inom socialförvaltning, utbildningsförvaltning och nämndpolitiker (cirka 70 personer) till en visning av pjäsen "Den fjärde månaden" samt en eller två kortare föreläsningar om hedersbrott i november 2009. Även denna insats finansieras inom ramen för Länsstyrelsens förebyggande medel.
- c) För 2010 är målet att projektet Alina och Josef erbjuder kompetensutveckling kring hedersproblematiken och förebyggande metoder för olika yrkesgrupper. Exempelvis för målgrupper som fältassistenter, lärare, skolkuratorer, förskollärare, personal på familjecentraler och fritidsledare men även till personer inom frivilliga organisationer. Under hösten 2009 avser Länsstyrelsen, att inbjuda berörda aktörer inom Stockholms län till ett planeringsmöte inför satsningen 2010 för att tillsammans hitta en modell för arbetet. Satsningen finansieras genom Länsstyrelsens medel till förebyggande insatser under förutsättning att riksdagen beslutar om ytterligare medel.

Operation Kvinnofrid har beslutat att arbeta vidare med en bred förebyggande satsning 2010 som ska nå ett flertal yrkesverksamma och personer från frivilligorganisationer i kommuner och stadsdelar i Stockholm län.

Regional samhällsinformation och Salaam

Sedan hösten 2008 pågår ett utvecklingsprojekt inom ramen för den regionala samverkan mellan kommunerna och berörda myndigheter kring introduktion för nyanlända²⁴. Målgrupp är personer som fått uppehållstillstånd och genomgår introduktionsprogram i en kommun, samt deras anhöriga. Projektet avses att implementeras under 2010.

Förslaget innebär att ett av utbildningsblocken i den gemensamma regionala samhällsinformationen ska innehålla en del i vilket lagar, regler och möjligheter till stöd avseende föräldraskap, våld i nära relation och hedersvåld kommer att behandlas. Målet är att samtliga flyktingar som tas emot på länets flyktingmottagningar och deltar i introduktionsprogram ska genomgå modul "Salaam" från oktober 2010. Förutsättningen för att nå samtliga nyanlända samt anhöriga är att alla kommuner kommer att använda sig av det gemensamma materialet och modellen. Under hösten 2009 kommer flyktinghandläggare och annan introduktionspersonal, att genomgå gemensam utbildning i hur man i dialogform kan ta upp ämnet hedersrelaterat våld med nyanlända och anhöriginvandrare. Nyligen har även Stockholms stad initierat ett eget projekt för att fram gemensamma riktlinjer för samhällsinformation till nyanlända, och som ska samarbeta med det regionala gemensamma utvecklingsprojektet.

Beslutad insats:

Operation Kvinnofrids styrgrupp ställer sig bakom att en gemensam modell till introduktionsprogram tas fram för länet i vilket modul Salaam ingår. Därutöver bör styrgruppen i olika sammanhang föra diskussioner med kommunledningarna om vikten av att medel avsätts så att flyktingmottagningarna har möjlighet att arbeta förebyggande i enlighet med den gemensamma modellen för flyktingintroduktion.

²⁴ Projektet har startats utifrån önskemål från kommunerna i Stockholms län, Länsstyrelsen i Stockholm, Kommunförbundet i Stockholm län, Migrationsverket, Landstinget, Arbetsförmedlingen och försäkringskassan.

Utbildning av socialtjänsten

Metodstöd för socialsekreterare

Ärenden som rör hedersrelaterat förtryck kräver att socialsekreteraren är väl insatt i de särskilda hänsynstaganden som måste tas, för att barnets säkerhet inte ska riskeras²⁵. Det är viktigt att socialsekreteraren har särskild kunskap om vad som kan känneteckna den utsatthet som flickor och pojkar som är utsatta för denna problematik kan leva under, och vad konsekvenserna av socialtjänstens agerande, eller ickeagerande kan leda till för flickan.

Det är därför viktigt att det finns gemensamma bedömningsinstrument för handläggning inom socialtjänsten. Under 2007 och 2008 beviljades Utredningsgruppen för ungdom och familj inom socialtjänsten i Spånga-Tensta, Stockholms stad stöd från Länsstyrelsen för att utveckla ett metodstöd. Metodstödet *”Riskbedömningar i ärenden med hedersrelaterat våld”* riktar sig till utredande socialsekreterare inom socialtjänsten som kommer i kontakt med flickor och pojkar under 18 år, som utsätts för olika former av hedersrelaterat förtryck. Syftet är att ge socialsekreteraren stöd i kontakten med den utsatta, dennes familj och samarbetspartners för att få fram information till utredningen, ge ett bra bemötande och göra kvalificerade riskbedömningar. Metodstödet är inspirerat av BBIC (Barns Behov i Centrum) och Signs of safety. Metodstödet har också förstärkts med risk- och skyddsfaktorer utarbetade med hjälp av bland annat det riskbedömningsverktyg som polisen använder sig av, Patriark.

Kompetensutveckling för socialtjänsten

Länsstyrelsen kommer under 2009 och 2010 att, tillsammans med socialtjänsten i Spånga-Tensta stadsdel genomföra en utbildning för myndighetsutövare inom socialtjänsten runt metodstödet. Utbildningen hålls under en heldag i Länsstyrelsens lokaler och är kostnadsfri. Den gemensamma utbildningen syftar vidare till att bygga upp en regional samsyn inom socialtjänsten som bidrar till att säkerställa likartat bemötande, ärendehandläggning och bedömning av utsatta personers behov oavsett i vilka kommuner/stadsdelar de bor.

Anpassa instrumentet så att det kan användas på våldsutsatta över 18 år

Gemensamma riskbedömningar och bedömningsinstrument behöver utvecklas också för de som är över 18 år och utsatta för hedersrelaterat våld. Därför föreslås att med inspiration från instrumentet *”Riskbedömningar i ärenden med hedersrelaterat våld”* för arbete med underåriga också utveckla ett instrument för arbete med utsatta personer från 18 år.

²⁵ Riskbedömningar i ärenden med hedersrelaterat våld – metodstöd för socialsekreterare, Länsstyrelsen i Stockholms län 2008

Beslutade insatser:

- a) Målet är att 250 socialsekreterare från samtliga kommuner och stadsdelar (5-8 per kommun och stadsdel) ska utbildas i hedersrelaterat våld och i metodstödet *"Riskbedömningar i ärenden med hedersrelaterat våld"* per december 2010. Utbildningen och tryck av metodstödet finansieras genom Länsstyrelsens medel 2009 för förebyggande insatser samt 2010 under förutsättning att riksdagen beslutar om ytterligare medel.

Operation Kvinnofrids styrgrupp ställer sig bakom denna utbildningssatsning och medverkar till att målet nås genom att i relevanta organisationer föra ut information om metodstödet och utbildningen för socialsekreterare.
- b) Operation Kvinnofrid har även beslutat om ett utvecklingsarbete som Länsstyrelsen inleder under hösten 2009 i samverkan med någon kommun/sdf för att ta fram ett metodstöd som fungerar även vid ärenden med utsatta över 18 år.

Samverkansutbildning

I syfte att underlätta hanteringen av ärenden om rör hedersrelaterat förtryck och våld föreslås en samverkansutbildning riktad socialtjänsten, polisen, skolan och vården. I och med en fortsatt ökad kunskap om hedersvåld på respektive myndighet kommer förmodligen fler fall av personer utsatta för hedersbrott att upptäckas inom respektive myndighet. För att på bästa sätt kunna hantera dessa ärenden behöver varje myndighet också kunskap om hur andra berörda parter arbetar med problematiken. Till exempel om polisen kommer i kontakt med en flicka som kan vara utsatt för hedersrelaterat förtryck och våld är det centralt att polisen vet vilka uppgifter de behöver från flickan för att arbetet i nästa steg (till exempel inom socialtjänsten) ska underlättas. Det kan också komma fram uppgifter som gör att polisen initialt måste kontakta skolan eller vården.

De personer på respektive myndighet som har genomgått utbildningen blir i dessa ärenden kontaktpersoner. Detta kortar informationskedjan och påskyndar processen samtidigt som den som är utsatt för hedersrelaterat förtryck och våld får adekvat information om vilken hjälp han eller hon kan få samt vad som kommer att hända i nästa steg utifrån de val individen gör. De personer som går samverkansutbildningen ska kopplas till de personer som arbetar på hedershuset samt vara kontaktpersoner inom den egna myndigheten.

Beredningsgruppen får i uppdrag att ta fram en plan för hur denna utbildning konkret ska genomföras.

Beslutad insats:

Insatsen innebär att Operation Kvinnofrid arrangerar en samverkansutbildning hösten 2010 i samband med att hedershuset lanseras.

Utbildning av polisen

Polisen har under de senaste åren genomfört flera olika och omfattande utbildningssatsningar (se sidan 14-16) i syfte att skapa bättre förutsättningar för att identifiera, utreda och handlägga hedersrelaterat våld samt att stödja de personer som utsatts för det hedersrelaterade våldet. Dessa kommer att fortsätta under 2010.

Höjd kvalitet i arbetet med brott i nära relation

Hösten 2009 påbörjade polisen en utbildningssatsning för att höja kvalitén i arbetet med brott i nära relation som inkluderar det hedersrelaterade våldet. Satsningen – utbildning i tvärgrupper – kommer att intensifieras under januari - juni 2010. Målgruppen är alla anställda som i sitt arbete kan komma i kontakt med brott i nära relation.

Operatörerna (120 st) vid myndighetens ledningscentral ska under januari och februari 2010 utbildas i brott i nära relation. Utbildningen fokuserar på bemötande (telefon), kunskap om förstahandsåtgärder och rutiner för dokumentation av uppgifter.

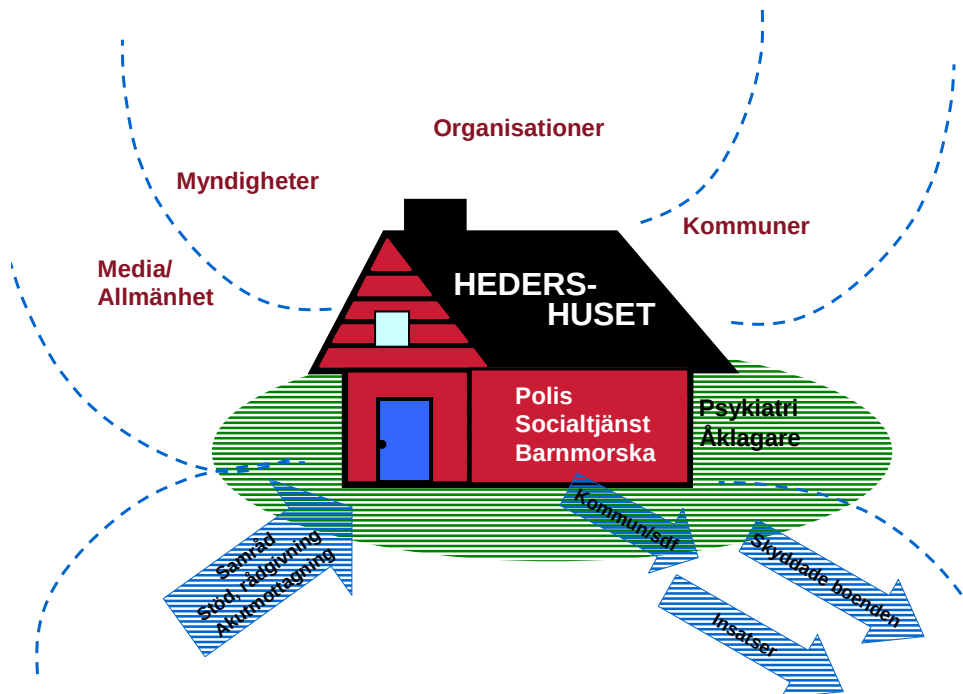
Utvecklat stöd och skydd till brottsutsatta

Myndighetens brottsoffersamordnare (20 st) ska under 2010 utveckla arbetet med stöd och skydd till brottsutsatta. Strategier för samverkan med andra myndigheter och organisationer ska prioriteras.

Vidareutbildning i strukturerad hot- och riskbedömning på individnivå

Vidareutbildning i strukturerad hot- och riskbedömning på individnivå genomförs i mars och oktober 2010. Målgruppen är förundersökningsledare och utredare som i sina funktioner handlägger våld i nära relation, hedersrelaterat våld, hatbrott eller grov organiserad brottslighet.

Akut stöd – Hedershus

Ett lättillgängligt stöd för de utsatta och för yrkesverksamma

Insatsen innebär att bygga upp en länsövergripande mottagning för ungdomar utsatta för hedersrelaterat våld. Hedershuset ska finnas både virtuellt och på en fysisk plats centralt i Stockholms län. Det ska också fungera som ett stöd för linjens arbete lokalt, bland annat genom att kunna handleda professionella i behov av stöd i enskilda ärenden. Personalen ska också kunna svara på frågor från ungdomar, vuxna, allmänhet, media med mera.

Vidare ska hedershuset ha utrymme för att arbeta med kunskapsinhämtning och metodutveckling till nytta för myndigheter och organisationer i länet.

Modeller för samråd

Samråd är en modell som används framgångsrikt av barnhusen/ barncentrum. Det är ett sätt att effektivisera myndigheters interna och externa samverkan med utgångspunkt från individen. Det kan ske utifrån olika sätt. Exempelvis om någon har berättat om en händelse eller tipsat om en utsatt person. Vid dessa fall kan "hedershuset" kalla till samråd med de myndigheter som är berörda och ärendet föredras anonymt. En annan situation kan vara en konkret hotsituation. Vid samrådet beslutar myndigheterna om och i så fall hur ärendet ska hanteras. Vilken myndighet som gör vad och när.

Myndigheter i hedershuset:

Vid hedershuset ska det finnas en samlad kompetens från olika myndigheter. Socionomer, polis och barnmorska ska finnas på plats hela tiden medan åklagare och psykiatri ska kunna ansluta till samråd eller som särskilt stöd vid behov.

De socionomer som kommer att arbeta vid hedershuset ska ses som resurspersoner för hela länet. Men när det är dags för samråd och att hantera enskilda ärenden så är det respektive socialtjänst i den kommun eller stadsdel som personen bor i som har ansvaret. Personalen vid hedershuset ska fungera som dörröppnare till myndighetsstöd för de utsatta och snabbt slussa vidare till respektive myndighet.

Stor tillgänglighet

Hedershuset ska vara lättillgängligt för våldsutsatta. Dit ska man kunna vända sig vid akuta hotsituationer och vid mindre problem. Det ska vara ett anonymt ställe inne i stan dit ”offren” själva kan åka och knacka på dörren.

Hedershuset ska inte innehålla ett boende eller behandling på plats. Däremot ska det finnas upparbetade kontakter med både myndigheter och frivilligorganisationer för snabb tillgång till skyddat boende eller andra stöd vid behov.

En annan väg att besöka hedershuset är via webben. Eftersom de personer som hedershuset vänder sig till lever under stor kontroll från familj och släkt kan det vara lättare för dessa personer att söka information och en första kontakt via en Internetsida. Denna ska även vara tillgänglig för kommunikation via mobiltelefon (SMS, chatt, etcetera).

Första steget är att ta fram ett samverkansavtal

Operation kvinnofrid har beslutat om att verka för att ett hedershus ska startas hösten 2010. Inför detta behöver en rad frågor utredas och processer bedrivas inte minst för att få med relevanta aktörer i satsningen. En utredare/projektledare tillsätts för att arbeta fram ett samverkansavtal mellan inblandade parter. Samverkansavtalet ska bland annat reglera huvudmannaskap, vilka myndigheter som ska kopplas till hedershuset samt finansiering av verksamheten.

Därutöver ska följande frågor besvaras:

- Styrgrupp för hedershuset
- Förtydligande av Hedershuset operativ del: hur ska slussfunktionen fungera konkret.
- En knäckfråga att lösa är hur Hedershuset får mandat från kommunernas socialtjänster särskilt som Hedershuset kommer

att synliggöra nya personer som behöver stöd och hjälp vilket kan innebära en ökad kostnad för kommunerna på kort sikt.

- Mätbara mål, hur många ungdomar förväntas hedershuset kunna nå och stödja?
- Samverkan med befintliga barnahus/barncentrum Stockholm
- Ev. samlokalisering/hopslagning med något av barnahusen/barncentrum
- Samverkan med frivilligorganisationer, samfund och kyrka
- Samverkan med den nationella kvinnofridslinjen: 020-505050
- Kostnad/resurser per myndighet för att driva verksamheten på årsbasis
- Förslag till finansieringsmodell
- Uppföljning och utvärdering

Utredningskostnad september 2009 - juni 2010 inklusive expenser är cirka 550 000 kr förutsatt att någon av Operation kvinnofrids aktörer håller med lokal och utrustning. Finansiering av utredaren kan sökas av Operation kvinnofrid från Länsstyrelsens medel för förebyggande arbete senast den 10 juni. Om bidrag beviljas kan ersättning ges med 50 %. Resten av kostnaden bör finansieras inom ramen för Operation kvinnofrids egen budget²⁶.

Tidsplan:

4 juni 2009	Operation Kvinnofrids aktionsplan utgör en avsiktsförklaring för hedershuset.
10 juni	Ansökan till Länsstyrelsen om medel
September 2009-maj 2010	Utredning och processande för att få med olika aktörer
Jan 2010	Redovisning av utredning till Operation Kvinnofrids styrgrupp
Feb-april 2010	Remiss till kommunerna via KSL, polisen, landstinget, frivilligorganisationer och andra aktörer
Hösten 2010	Verksamheten startar, informationsinsatser till myndigheter och samarbetspartners

²⁶ Operation Kvinnofrid har sedan tidigare kvar knappt 1,2 mkr på ett konto som administreras av Länsstyrelsen.

Beslutad insats:

Operation Kvinnofrid har fattat beslut om att verka för att ett hedershus enligt ovan beskrivning ska startas hösten 2010. Beredningsgruppen får i uppdrag att, senast 10 juni 2009, lämna en ansökan om medel till Länsstyrelsen för att tillsätta en utredare. Utredaren har till främsta uppgift att arbeta fram ett samverkansavtal mellan inblandade parter. Samverkansavtalet ska bland annat reglera huvudmannaskap, vilka myndigheter som ska kopplas till hedershuset samt finansiering av verksamheten.

Långsiktigt stöd

Skyddade boendens långsiktiga ekonomiska lösning

Behov av tydliga avtal

I Stockholms län finns skyddade boenden som drivs av kommun eller frivilligorganisationer. Det finns en otydlighet i ansvarsfördelningen mellan socialtjänsten och det skyddade boendet. Kommunen vet sällan vad de betalar för och vilken hjälp och stöd de kan förvänta sig att den utsatta kvinnan kan få under tiden i boendet. Det skyddade boendet har i sin tur oftast inte de resurser som behövs för att kunna erbjuda adekvat stöd. Det är därför viktigt att det skrivs tydliga avtal mellan kommunerna och frivilligorganisationerna vid ekonomiskt bistånd till boende/placeringar.

Finansiering ett problem

Frivilligorganisationerna har under ett antal år haft möjlighet att söka ekonomiskt stöd hos Länsstyrelsen för att utveckla och möjliggöra att skyddat boende till kvinnor och män utsatta för hedersrelaterat våld kan drivas vidare. Nu är det mycket osäkert om det ekonomiska stödet från regeringen via länsstyrelserna finns att tillgå från 2011. Det finns också många brister med dagens system då frivilligorganisationerna driver verksamheten under stor osäkerhet på grund av ettåriga bidrag samtidigt som de har svårt att ta betalt fullt ut för sina kostnader. Detta hämmar utvecklingen av de skyddade boendena och dess professionalisering. Kommunerna i länet behöver hitta en strategi för att möjliggöra en mer långsiktig finansieringslösning för de skyddade boendena samt se över hur kvalitén och uppföljningen av boendena ska lösas.

Beslutad insats:

Operation Kvinnofrid tar under hösten 2009 initiativ till en eller flera diskussioner med kommunrepresentanter och frivilligorganisationer för att hitta en långsiktig finansiering för de skyddade boendena. Därutöver bör en gemensam modell för uppföljning och kvalitetssäkring diskuteras samt förslag till formulering av avtal mellan socialtjänst och frivilligorganisationer för att underlätta vid snabba placeringar.

Metodkonferens för utveckling av arbetet mot familj och släkt

Ett tillfälligt skydd i form av skyddat boende några veckor till månader är dock ingen lösning. Socialstyrelsen/IMS genomförde 2006 en uppföljning av unga kvinnor och män vid skyddade boenden²⁷. Vid uppföljningen efter cirka ett års tid var de intervjuades psykiska lidande fortfarande stort. De som hade kunnat ta upp kontakten med familjerna mådde bättre än de som inte kunnat göra det. Det tyder på vikten av att arbeta med familjerna och med relationer mellan föräldrar och barn, kanske även med släkten. I denna och liknande studier framkommer också behovet av ett ökat psykosocialt stöd till de våldsutsatta. Flertalet av personer utsatta för hedersrelaterat våld har psykosomatiska och psykiska problem av olika slag²⁸. Närmare 70 procent av de som Socialstyrelsen intervjuat hade huvudvärk, svårt att sova, ofta ångest och kände sig deprimerade.

Personal inom skyddade boenden bekräftar detta och uttrycker att deras kompetens och resurser inte är tillräckligt för att ge de unga kvinnorna och männen det stöd de behöver²⁹. Ett arbete som är angeläget är därför metodutveckling för arbete med familjer och släkt till den utsatta samt utökat psykosocialt stöd.

Länsstyrelsen planerar en nationell arbetskonferens i jan/feb 2010 för arbete med familjer och släkt som lever i hedersrelaterade och kvinnoförtryckande traditioner. Syftet med denna konferens är att underlätta för olika aktörer att ta del av metoder som utvecklats under de senaste två åren, samt diskutera tillämpning av dessa inom olika verksamhetsområden.

Beslutad insats:

Operation Kvinnofrids styrgrupp ställer sig bakom inbjudan till en sådan nationell metodkonferens.

²⁷ IMS, Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete, Socialstyrelsen "Frihet och Familj" 2007

²⁸ Ibid

²⁹ Länsstyrelsen i Stockholm, dokumentation från nationellt samråd april 2008.

Utveckla ett bättre psykosocialt stöd

Många som utsatts för hedersrelaterade brott har ett stort behov av psykiatriskt stöd. Idag är det dock mycket svårt att få tillgång till detta stöd. Psykiatri och i vissa fall primärvården har ett behov av kunskapsutveckling inom området och den del av målgruppen som har behov av psykologstöd och/eller psykoterapi bör i högre omfattning än idag tas emot inom ramen för öppenvårdspsykiatri. Till detta bör resurser och ett tydligt uppdrag kopplas.

Även kommunerna behöver prioritera och satsa mer resurser på att erbjuda stöd över tid till målgruppen. De flesta som väljer att skydda sig från sin man/ursprungsfamilj/släkt blir mycket isolerade och behöver lång tid på sig för återuppbyggnad. En placering i skyddat boende initialt är bara en liten del av de insatser som kan komma att behövas. Kontaktperson, kontaktfamilj, stödboende och familjearbete kan vara exempel på insatser som behöver ske över flera år eftersom den unges vuxna nätverk ofta försvinner helt eller delvis. Många är mitt uppe i sin identitetsutveckling och hamnar i och med upprottet ”utanför sin karta” och behöver hjälp i att ”skapa en ny karta”.

Frivilliga organisationer kan med sina volontärer spela en stor roll för målgruppen i det nätverksskapande arbetet. Många gånger görs inom de skyddade boendena gemensamma aktiviteter som kan fånga upp målgruppen och som kan minska känslan av isolation.

Stödet till målgruppen behöver samordnas och en plan behöver upprättas där var och ens ansvar tydliggörs. Vad gör psykiatri, polisen, socialtjänsten och frivillig organisationen för att stödja den utsatta på kort och långsikt. Hur hakar insatserna i varandra och när ska de ske i tiden. En väg att upprätta en sådan plan är genom att socialtjänsten eller annan myndighet som kommer i kontakt med målgruppen kallar till samrådsmöten med de olika inblandade aktörerna. Det kräver dock att kommunerna och psykiatri har resurser för att stödja de utsatta.

Beslutad insats:

Operation Kvinnofrids styrgrupp ställer sig bakom att myndigheterna ska kalla till samrådsmöten eller motsvarande med inblandade aktörer med syfte att hitta ett långsiktigt stöd till den våldsutsatte utifrån dennes behov. Personer utsatta för hedersrelaterade brott ska prioriteras inom respektive myndighet.

För att få en uppfattning över hur det långsiktiga stödet fungerar gör Länsstyrelsen under 2010 en kartläggning/stickprov i ett antal kommuner och sdf och redovisar resultatet till Operation Kvinnofrids styrgrupp. Både problem och möjligheter ska lyftas fram.

Litteratur och referenser:

Länsstyrelsen, Regionplanekontoret samt Kommunförbundet Stockholms län 2008

Regional strategi för jämställdhet i Stockholms län 2008-2013, 2008

Länsstyrelsen i Stockholms län, *18 projekt till stöd för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för så kallat hedersrelaterat våld*, 2003-2004. 2005

Länsstyrelsen i Stockholms län, *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*. Dnr 7001-2008-8652

Länsstyrelsen i Stockholms län, *Ungdomsmottagningarnas arbete mot hedersrelaterat våld – ett kompetens- och metodutvecklingsprojekt i Stockholms län* Rapport 2006:28

Länsstyrelsen i Stockholms län, *Riskbedömningar i ärenden med hedersrelaterat våld – metodstöd för socialsekreterare*, 2008.

Länsstyrelsen i Stockholms län, *Skyddat boende för personer som utsätts för hedersvåld dokumentation från nationellt samråd i Sthlm, april 2008*

Länsstyrelsen i Stockholms län, *faktablad om skolans arbete mot hedersrelaterat våld*, 2005

Länsstyrelsen Östergötland, *Om våld i hederns namn* 2008 (1a upplagan 2004)

RFSU, webbsida www.rfsu.se information om begreppet "Slidkrans"

Rikspolisstyrelsen, *Brott i nära relationer* – 2009 handbok. 2009.

Sclytter Astrid, Sara Högdin, Mariet Ghadimi, Åsa Backlund och Devin Rexvid *Oskuld och heder, en enkätundersökning av flickor och pojkar som lever under hedersrelaterad kontroll i Stockholms stad – omfattning och karaktär*, Stockholms Universitet Institutionen för socialt arbete, 2009

Socialstyrelsen, BBIC, Barns behov i centrum information på webbsida www.socialstyrelsen.se

Socialstyrelsen IMS, Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete, *Frihet och Familj* 2007

Stockholms läns landsting, *Handlingsprogrammet Omhändertagande av våldsutsatta kvinnor*, 2005 omarbetat 2008

Stockholms stad, *Hedersrelaterat förtryck och våld i Stockholms stad*, rapport 2009. Projektledare Kickis Åhré Ålgamo

Sveriges kommuner och landsting, SKL *Utveckling pågår. En kartläggning av kvinnofridsarbetet i kommuner, landsting och regioner*, 2009

I beredningsgruppen har följande personer ingått:

Carolina Bringborn, bitr.borgarrådssekr. Socialroteln Stockholms stad
Björn Nordin, polisöverintendent Polismyndigheten i Stockholms län
Kristina Marttinen, processledare för implementering av handlingsprogrammet *Omhändertagande av våldsutsatta kvinnor*, *Stockholms läns landsting*
Karin Wahlgren, handläggare Kommunförbundet i Stockholms län
Maria Backe, enhetschef Länsstyrelsen

Därutöver har gruppen förstärkts med sakkompetens från följande personer:
Lina Blombergsson, Stockholms stad, enhetschef Rinkeby-Kista sdf
Leif O Johansson, kriminalinspektör Polismyndigheten i Stockholms län-
Maria Pilar Reyes, utvecklingsledare Länsstyrelsen

Det behövs kunskap, metoder och förbättrad samverkan för att stärka stödet till de flickor, pojkar, kvinnor och män som är utsatta för hedersrelaterat våld . Operation Kvinnofrids styrgrupp gav därför i uppdrag till en beredningsgrupp att ta fram en aktionsplan för myndighetsgemensamma insatser mot hedersbrotten 2009-2010. Planen innehåller insatser på följande områden: förebyggande arbete, akuta insatser/hedershus samt långsiktigt stöd.

Operation Kvinnofrid är en plattform för samverkan och samordning mellan myndigheter av frågor som rör våld i nära relation i Stockholms län. Läs mer om Operation Kvinnofrid på www.operationkvinnofrid.nu.

*Planen är framtagen av en gemensam beredningsgrupp Vt 2009, uppdaterad januari 2010.
Har du frågor är du välkommen att kontakta Kvinnofridsgruppen vid Länsstyrelsen i Stockholms län, vxl 08 785 40 00.*